

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد شیراز

آیا آموزش مجازی دانشجوی مسئولیت پذیر می پروراند؟

مریم محمدی. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته تاریخ و فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه پیام نور تهران جنوب

MM2.IR@YAHOO.COM

دکتر مهدی محمودی. دکترای برنامه ریزی آموزش از دور. استادیار دانشگاه پیام نور.

چکیده :

امروزه مسائل مختلفی در نظام آموزشی مطرح است که از آن جمله می توان از روش های آموزش متفاوت نام برد این موضوع که آیا آموزش باید حضوری و رو در رو بین معلم و دانش آموز یا استاد و دانشجو صورت گیرد یا اینکه با استفاده از راه های گوناگون از ابزار آموزش مجازی بهره گرفت همواره مورد سوال دست اندر کاران آموزش و پرورش و آموزش عالی بوده و هر کدام از این نوع آموزش ها دارای مزایا و معایب مخصوص به خود هستند . در این مقاله سعی شده است با کاوشی پیرامون آموزش مجازی و روش های به کار گرفته شده در این نوع آموزش به این سوال کاربردی پاسخ داده شود که : آیا آموزش مجازی دانشجوی مسئولیت پذیر می پروراند ؟ که اگر پاسخ مثبت باشد می تواند دلیل خوبی برای استفاده از این نوع آموزش فراهم آورد اینجانب با توجه به اینکه دانشجوی دانشگاه پیام نور هستم و آموزش مجازی را تجربه کرده ام به کمک استاد گرامی و فرهیخته این دانشگاه جناب آقای دکتر محمودی این موضوع را برای مقاله انتخاب نموده و سعی می کنم در خلال بحث پاسخی مناسب برای این پرسش بیابم.

کلمات کلیدی : آموزش مجازی ، آموزش الکترونیکی ، فناوری اطلاعات ، مسئولیت پذیری

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد شیراز

مقدمه :

امروزه استفاده از رایانه زندگی بشر را در تمامی ابعاد دگرگون ساخته با مطالعه برنامه توسعه اغلب کشور ها در می یابیم که نقش فناوری اطلاعات در این گونه برنامه ها محوری است به گونه ای که حتی شیوه آموزش را تغییر داده و دیگر نیازی به حضور فیزیکی در کلاس درس نیست.

معنای لغوی آموزش الکترونیک به مجموعه فعالیت هایی گفته می شود که با استفاده از ابزار های الکترونیکی اعم از تصویری ، رایانه ای، شبکه ای و مجازی فعالیت های آموزشی صورت بگیرد (دایره المعارف ویکی پدیا) آموزش الکترونیک اصطلاحی است که معمولاً برای آموزش از راه دور مبتنی بر وب بدون تعامل رودررو مورد استفاده قرار می گیرد در مجموع اصطلاح آموزش الکترونیک مجموعه وسیعی از کاربردها و عملکردها از جمله آموزش مبتنی بر وب ، آموزش مبتنی بر کامپیوتر ، کلاس مجازی و همکاریهای الکترونیک را شامل می شود.

در اینجا می توان به تعدادی از مزیت های آموزش مجازی اشاره کرد : نیازی به صرف وقت و حضور در کلاس نیست - بر خورداری از روش مطالعه انعطاف پذیر که مطابق نیاز دانشجویان - سرعت مطالعه دست دانشجویان - مانند کلاس های درسی برنامه های آموزشی دروس مرجع و..... وجود دارد - در مطالعه به صورت آن لاین از مزایای کار گروهی بهرمنند می شوید - کنجکاوی و ابتکار بیشتر دسترسی به ابزارهای جدید - اطلاعات به روز است و از اطلاعات جدید استفاده می کنید - ارزیابی به صورت آن لاین صورت می گیرد. یکی از مهارتهایی که آموزش آن در هر نوع آموزشی ضروری به نظر می رسد آموزش فنون همکاری است هدف از نوشتار این مقاله این است که : با در نظر گرفتن تمامی ابعاد آموزش مجازی آیا می توان آن را به عنوان یک روش آموزش مطلوب ارائه داد و آیا این نوع آموزش باعث رشد صفات عالی از جمله مسئولیت پذیری در دانشجویان خواهد شد؟

96170-82201

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد بروجرد

بحث :

اکنون با توجه به مقدمات مطرح شده و نگاهی به شیوه آموزش مجازی در دانشگاه های امروز در می یابیم که در این نوع آموزش اگر دانشجویان با یکدیگر همکاری نداشته باشند موفق نخواهند بود. بخش تحقیقات در آموزش مجازی بسیار مورد توجه است دانشجویان در این نوع آموزش موضوع تحقیقاتی را از استاد دریافت می کنند و پیرامون آن به تحقیق می پردازند از طرفی با تشویق استاد، دانشجو به دنبال به دست آوردن موقعیت اجتماعی و مورد توجه است بنابراین تلاش می کند تا کار را به نحو احسن انجام دهد گاهی اوقات در کلاس های مجازی کنفرانس های آن لاین برگزار می شود که توصیه شده برای اینکه دانشجویان با دیگر دانشجویان هم کلاس خود گفتگو کنند و پیرامون مطالبی بحث داشته باشند خوب است که حتما در این کنفرانس ها شرکت کرده و نظریات خود را ابراز کنند . شاید عده ای یکی از معایب آموزش مجازی را عدم حضور در اجتماع می دانند که با این فعالیت ها و تحقیقات این عیب پوشش داده خواهد شد از دیگر عیوب مطرح شده در آموزش مجازی دوری استاد و دانشجو از لحاظ فیزیکی است که در پاسخ باید گفت در کلاس های حضوری این فاصله که از آن به عنوان فاصله تراکنشی یاد شده دیده می شود که در این حالت با اینکه فاصله فیزیکی نیست ولی ذهن عوامل یادگیری (استاد و دانشجو) کاملا از هم دور است و در حقیقت فاصله تراکنشی ایجاد شده که این نوع فاصله در آموزش مجازی کمتر دیده می شود در حقیقت هدف ما از بیان این مطالب تبدیل آموزش سنتی به مجازی نیست بلکه هدف ایجاد آموزش های تخصصی با شیوه مدرن است.

برای اینکه پاسخ سوال مطرح شده در عنوان مقاله را بیابیم خوب است که اشاره ای به معنای لغوی مسئولیت و مسئولیت پذیری داشته باشیم و این که به چه کسی مسئولیت پذیر می گویند دهخدا (۱۳۷۲) مسئولیت را مصدر صناعی به معنای ضمان و تعهد و مواخذه معرفی می کند. کلمز و همکاران (۱۳۷۴) کلمه مسئولیت را از لحاظ لغوی به معنای توانایی پاسخ دادن و جوابگو بودن در مقابل رفتار و عملکرد تعریف کرده است. مسئول یعنی شخصی که کاری بر عهده اوست و اگر به آن عمل نکند مورد بازخواست قرار می گیرد . مسئولیت پذیری یعنی احساس مسئولیت کردن و در مقابل مسئولیت گریزی به معنای مسئولیت چیزی را نپذیرفتن است (قدمی محسن ، کوثری زهرا ۱۳۹۲) مسئولیت

پذیری دارای ابعاد گوناگون است که یک بعد آن بعد اجتماعی است در این بعد انسان نه تنها نسبت به سرنوشت خویش مسئول است بلکه مهم تر از آن نسبت به سرنوشت جامعه و نظامی که در آن زندگی می کند مسئولیت دارد یکی از این نظام های اجتماعی که مسئولیت پذیری افراد آن در سرنوشت جامعه تاثیر فزاینده ای دارد و تعیین کننده است نظام آموزش عالی و دانشگاه است.

خوب است مفهوم مسئولیت را در نظام تعلیم و تربیت اسلامی نیز بررسی کنیم قبول مبنای اراده و اختیار آدمی در تعلیم و تربیت اسلامی مستلزم آن است که احساس مسئولیت پاسخگو بودن نسبت به چرایی عمل خود در فرد تحقق یابد. مسئولیت چون قاعده تجویزی حاکی از آن است که باید فرد در جریان تعلیم و تربیت نسبت به مقاصدی که در نظر گرفته شده و اعمالی که برای نیل به آن هدف انجام می دهد احساس مسئولیت نماید (باقری خسرو ۱۳۸۰) بر این اساس باید فعالیت های رایج در تعلیم و تربیت چنان سامان یابد که در فرد احساس مسئولیت نسبت به مقاصد مورد نظر وی و اتخاذ وسایل برای نیل به آنها به وجود آید. از طرف دیگر واگذاری مسئولیت های متناسب با توانایی های دانشجویان موجب عزت نفس و اعتماد به نفس در آنها می شود. نظام آموزشی لازم است برای توسعه مسئولیت پذیری در یادگیرندگان برنامه ریزی کند لازم است یادگیرندگان درکی از ضرورت آزادی و اهمیت آن داشته باشند و باید یادگیرندگان مسئولیت های انتخاب خویش را بپذیرند. اگر نظام آموزش عالی و دانشگاه بتواند افرادی مسئولیت پذیر بپروراند بسیاری از مشکلات جامعه نا خود آگاه حل خواهد شد چون افراد مسئولیت پذیر در هر حرفه و کار و جایگاهی که قرار گیرند سعی می کنند آن کار را به نحو احسن انجام دهند و از عهده وظایفی که به ایشان سپرده شده بر آیند افراد مسئولیت پذیر نسبت به آینده خویش و دیگران حساس بوده و کار امروز خود را تعیین کننده آینده خویش و دیگران می دانند اما چه چیزی در دانشجویان موجب مسئولیت پذیری بیشتر می شود، تحقیقات انجام شده حاکی از آن است که هر چه تسلط دانشجویان به راهبردهای یادگیری بیشتر باشد مسئولیت پذیری شکوفا تر میشود به نظر می رسد در محیط های آموزشی احساس مسئولیت و تعهد به آن از دو طریق در پیشرفت اثر می گذارد یک اینکه رفتار مسئولانه در فراگیر باعث می شود تا بین او و همکلاسی ها و استاد تعامل مثبت برقرار شود به این ترتیب امکان یادگیری موثر فراهم می شود دوم اینکه احساس تعهد و مسئولیت در فراگیر سبب رشد

انگیزه درونی شده لذا باعث افزایش بازده فرآیند یادگیری می شود به این ترتیب لازمه مسئولیت پذیری نگرش مثبت به محیط آموزشی و تامین احساس تعلق و امنیت و عزت نفس است .

نتیجه گیری :

با گسترش فناوری اطلاعات و فضاهای مجازی محققان روش هایی برای موفقیت آموزش الکترونیکی ارائه داده اند اینکه چگونه بتوانیم یک محیط یادگیری موثر ایجاد کنیم که در آن یادگیری عمیق صورت گیرد و فراگیران مشتاق یادگیری باشند و تعامل میان استاد و دانشجو به خوبی صورت گیرد ، برای این مهم باید محتوای آموزشی افزایش پیدا کرده و دارای ارزش علمی بالایی باشد همچنین دانش جدید بر پایه دانش قبلی استوار باشد تا فراگیر لازمه رفتن به درجات بالاتر را درک کامل دانش اولیه بداند همچنین نقش معلم یا استاد در این فرآیند بسیار قابل توجه است چرا که اوست که شاگرد یا دانشجو را درک می کند و او را به شرکت در فعالیت ها و ارائه پیشنهاد های مختلف دعوت می کند. بنده شخصا این موضوع را لمس کرده ام که در کلاس های مجازی که استاد با دانشجو تعامل دارد و او را تشویق به یادگیری می کند و در حقیقت شوق یادگیری و پرسشگری را در او ایجاد می کند چگونه دانشجو به تکاپو افتاده و از کلاس درس مجازی چه بسا بیشتر از کلاس های درس حضوری لذت می برد چرا که او در فضایی آرام ، بدون استرس تحمل ترافیک شهر و در دسرهای رفت و آمد در کلاس حضور پیدا کرده و با شوق صدای استاد و درس او را می شنود که با پیشرفت فناوری چه بسا قادر به دیدن استاد هم باشد. بنابراین در چنین فضایی وقتی تکلیفی بر عهده دانشجو گذاشته می شود، دانشجوی علاقمند خواهان آن است که این تکلیف را به بهترین شکل انجام دهد و توانایی خود را آشکار سازد و اگر این کار و تکلیف به صورت گروهی باشد او خود را در برابر گروه مسئول می داند و می داند در مقابل کوتاهی باید جوابگو باشد گفتیم لازمه مسئولیت پذیری نگرش مثبت به محیط آموزشی است همچنین تامین احساس تعلق و امنیت و عزت نفس است و به نظر می رسد با توجه به تحقیقات انجام شده اغلب دانشجویان کلاس های مجازی نگرش مثبتی به کلاس های مجازی خویش داشته و آنها را کم تر از کلاس های حضوری نمی دانند همچنین در این تحقیقات دیده می شود که اساتید کلاس های مجازی همگی اساتید کلاس های حضوری بوده و اکثر آنها با دانشجویان مجازی خود ارتباط خوبی بر قرار می کنند بنابراین در چنین فضای خوشایندی دانشجو معطوف به وظیفه اصلی

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد شیراز

خویش است و مشکل فکر کردن به اتفاقات راه دانشگاه و محیط دانشگاه را ندارد البته این را بگویم که داشتن روابط اجتماعی خوب ، دیدن و معاشرت با افراد جامعه لازمه زندگی هر فردی است که دانشجویان مجازی از فرصت تحقیق می توانند برای این مورد استفاده کرده و ارتباط خود را با دانشگاه ها ، مراکز علمی ، کتابخانه ها و مردم و ..... حفظ کرده و از این طریق بعد اجتماعی وجود خود را هم سر زنده و شاداب نگه دارند.

یکی از موضوعاتی که در محیط آموزشی مطرح می شود ، وجود برنامه درسی پنهان است که مربوط به رفتارها و هنجارهای محیط آموزشی می باشد در یک محیط آموزش مجازی نقش استاد یا معلم در برنامه درسی پنهان ، نقش قابل توجهی است ، این استاد است که به دانشجو خط می دهد و منش و گفتار او مسیر را برای دانشجو هموار می سازد حتی نوع تکالیفی که می دهد در خط مشی دانشجو موثر بوده و او را به سمتی خاص سوق می دهد.

بنابراین با مطالب عنوان شده به نظر پاسخ این سوال، که آیا آموزش مجازی دانشجوی مسئولیت پذیر می پروراند؟ مثبت است و دانشجویان مجازی اکثرا مسئولیت پذیرند اگر از بحث مدرک گرایی و نمره گرفتن بگذریم و همه دانشجویان را دانشجوی واقعی در نظر بگیریم تفاوتی در دانشجوی مجازی و حضوری دیده نمی شود و چه بسا دانشجویان مجازی بیشتر در تکاپو بوده و دنبال منابع تحقیقات می روند و خود نیز میل به تحقیق دارند آنها فنون همکاری را به خوبی می دانند و از آن برای پیشبرد اهداف خود بهره می برند. در کلاس درس احساس تعلق و امنیت خاطر دارند و کلاس را برای خودشان می دانند ، آنها با تلاش به دنبال کسب نتیجه هستند و در کلاس های مجازی دانشجویان عادلانه مزد زحمات خود را دریافت می کنند.

حال که این گونه است شاید با پیشرفت اطلاعات و آگاهی انسان ، دیگر کسی مایل به شرکت در کلاس های حضوری نبوده و کلاس مجازی را ترجیح دهند، هر چند که امروزه چنین نیست و اغلب دانشجویان مجازی بعد از مدتی انگیزه خود را از دست می دهند و این تنها به نگرش جامعه نسبت به ایشان برمی گردد نگرشی که تا کنون اصلاح نشده و در اذهان عمومی رفت و آمد به دانشگاه و اسم و رسم دانشگاهی خاص مطرح است. امیدوارم با تحقیقات بیشتر محققین در این زمینه ، کلاس های مجازی روز به روز پر بار تر بوده و دانشجویان به حضور در این

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

کلاس ها افتخار کرده و پس از کسب نتایج عالی از این نوع آموزش آن را به اطرافیان توصیه کرده و خود باعث ترویج این نوع آموزش باشند چرا که به نظر می رسد با این نوع آموزش بسیاری از مشکلات امروز جامعه حل خواهد شد و اکثر رفت و آمد های اضافه که روی دوش شهر سنگینی کرده از بین خواهد رفت و احساس امنیت و آرامش در وجود همگان خصوصا دانشجویان مسئولیت پذیر شکل خواهد گرفت .

منابع :

- جهانی شدن فناوری اطلاعات و تعلیم و تربیت تالیف و ترجمه دکتر محمد عطاران ، موسسه توسعه فناوری آموزشی مدارس هوشمند ، ۱۳۸۳
- روابط عمومی الکترونیک دکتر سعید رضا عاملی ، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی ، ۱۳۸۷
- قدمی محسن ، کوثری زهرا (۱۳۹۲) تاثیر دولت الکترونیک بر مسئولیت پذیری اجتماعی ، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت
- خضری حسن ، برزگر کاظم (۱۳۸۹) ایجاد مسئولیت پذیری در کودکان و نوجوانان
- محمودی مهدی ، علیداد رگبار مقدم (۱۳۹۵) جایگاه آموزش مجازی در تعلیم و تربیت اسلامی ، دومین کنگره بین المللی توانمند سازی جامعه در حوزه علوم اجتماعی ، روانشناسی و علوم تربیتی
- ولی الله پور سمر (۱۳۹۵) ارزیابی وضعیت آموزش مجازی در نظام آموزش عالی ایران از دیدگاه دانشجویان مطالعه موردیک دانشگاه پیام نور
- صفری میان دره شیوا ، قیصر بیگی نوشین (۱۳۹۴) بررسی تاثیر خلاقیت بر یادگیری
- بخشایشیان فاطمه ، معینی نسب فاطمه ، ناصری ریحانه ، ملا هاشمی مریم (۱۳۹۴) بررسی و مقایسه آموزش الکترونیک و آموزش سنتی ،
- سومین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی آسیب های اجتماعی
- فرمیپنی فراهانی محسن (۱۳۹۵) تربیت در نهج البلاغه

David sikkink the hidden civic lessons of public and private schools